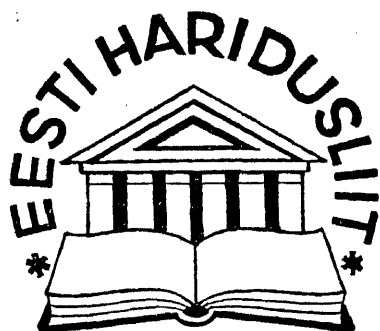

ERENG

F. Lii.

* Nr. 2 VEEBRUAR 1939 *

SISU:

Rasmus Kangro-Pool — Maa väiketeatrid ja arvustus.

E. v. Vender — Raamatukogude osakondadest.

Seltskondlike rahvatantsude kirjeldusi (nootidega).

Liis Kallas — Mõni sõna noortest.

Villem Luhasoo — Haridusolud Kodavere kihelkonnas.

Väljavõtteid ühe vana kooli kroonikast.

A. Nee — Luuletus.

Soome ajakiri Eesti vabaharidustööst.

E. v. Vender — Rahvamaja ülesannetest.

Mitmesugust.

ARJENG

× VABAHARIDUSTOO JA MAATEATRI AJAKIRI ×

Pea- ja vastutav toimetaja Evald Vender. Tegev toimetaja Leo Soonberg. Vabaharidustöö osa toimetaja Neeme Ruus. Maateatri osa toimetaja Andres Särev. Toimetuse liikmed: E. Oja, J. Rummo, J. Ruus ja A. Sibul.

Väljaandja EESTI HARIDUSLIIT. Toimetuse ja talituse Tallinn, Uus tn. 2, tel. 452-64. Ilmub kord kuus, väljaarvatud 2 suvekuud. Tellimishind: 2 kr. aastas, 1 kr. poolaastas. Üksiknumber 25 senti.

Nr. 2

28. veebruaril 1939

XIII aastakäik

Rasmus Kangro-Pool

Maa väiketeatrid ja arvustus

Maa ja linna vaimsete tungide vahel ei ole see, mis see oli varem, kus linn oli õigupoolest kõik, aga maa selle kõrval vaikne uni, mis peale külvi ja lõikuse millelegi muule palju ei mõtelnud. Kui veel mõne kuu eest Riigivolikogus mõned sõnavõtted tahtsid tõendada, et maamees on siis täiesti rahul ja õnnelik, kui ta lõikus on õnnestunud ja kui ta selle küllalt rahuldavalt saab ära müüa, siis on see ühepoolne arusaamine. Üldharidus on maa ja linna vahemaad teinud hoopis lühemaks — maa on linnale astunud suure sammu lähemale. See on väikerahvaste paremus, et linna kui vaimse keskuse kultuur tungib kiiresti kogu rahva üldvaraks. Haritlase, administraatori ja kõigi mõjuvõimsaimategi meeste ja maa väikseimate inimeste vahel valitsevad sidemed, sageli lähimad sidemed; uute liiklusvahendite tõttu on väikeriigis tee linnast kuni kaugeimasse metsakolkassegi muutunud haruldaselt lühikeseks; koolivõrk, loengud, linna osavõtt maa muredest ja maa alatine hõlpus läbikäimine linnaga on maa tublisti linnastanud. Maa ei ela enam vaid rukkist, kartulist ja sealihast, vaid maa uus põlv januneb vaimsete ürituste järele. Kui tänapäeva üldiselt iseloo-

mustab nähtus, et vaimlised tungid, kultuurijanu, hingelised vajadused linnades on tublisti takistatud üldisest mõtlemisviisi ja eluvormi materjaliseerumisest, siis maa haritud noores generatsioonis on vaimsed huvid ja kultuuritahe vist ehtsamgi ja otsemelsem ning vajaduslikum kui linna aineliselt meelestatud rabelemistes. Vaim vajab rahu, ja üksilduse läbimõtlemisses ning nukruseski kasvab see vaim vältimatuks vajaduseks inimestele.

Kui sellelt seisukohalt püüame mõista maa elu tänapäeva avaldusis, siis saame aru ka sellest elavast hoost, mis seal on seltsielu, rahvamajade, raamatukogude ja raadio vastu.

Elu seltsimajades on paarikümne aastaga mitmekordistunud ja kohalikud pooled on küünidest ja tühjadest magasiidast muld-põrandatega ruumidest kandunud mugavatesse rahvamajadesse. Kus need majad pole mugavad ja kus neid veel ei ole, seal võideldakse nende saamise eest.

On loomulik, et väliste tingimuste parandamise kõrval suurt rõhku pannakse ka sisulise väärtuse parandamisele — kõiges, mida üritatakse. Vaimse elu seisukohalt see

viimane — sisuline — osa ongi kõige tähtsam.

Kui me selle sisulise osa juures siin märgime maateatrite repertuaari ja ettekandelist ehk lavakunstilist külge, siis mõistame, et sellele tuleb panna palju rõhku, ja seda rõhku tahetaksegi panna.

Meie maainimeste suur osa külastab aegajalt linnade kutselisi teatreid ja teab, mis on hea mäng. Sellast head mängu või vähimalt kalduvustki sinna poole tahaksid nad näha ka omanurga mängijailt. Maainimestel on eeldusi arvustamiseks, ja see seab nõudmisi.

Näitetrupid omalt poolt on püüdnud ka teha, mis võimalik. Nende juhtidel on kursuste kaudu pisike eelkool. Truppidelegi on lavainstruktorid annud kursusi. Truppide liikmeiks on kohapealsed erksamaid noori, kes sageli on parema üldharidusega ja vaimse erksusega kui suur osa kutselisi näitlejaskonna liikmeid linnades. Sellest võime järeldada, et soodsa elavuse loomisel võiks mõneski kohas maal anda üsna häid mängulisi kordaminekuid, mis kohalikkude vaimset elu küllaltki rahuldaksid.

Kuidas hoida seda vaimsure meeleolu elavat tööindu maanäitetruppides?

Kindlasti tuleb korraldada lavakursusi seal, kus neid ei ole olnud, ja neid korrata seal, kus neid on olnud varemgi.

Veel soovitaksin, et mõned näitetrupid võimalusi mööda vahel suuremate kavatsuste korral püüaksid kasutada heade linnateatrite vilunud näitejuhtide kogenud näpunäiteid. Ei ole võimalik, et niisugune külaline viiks läbi terve proovide rea, aga näitlejaile tuleks suureks kasuks, kui külaline kutsutaks kohale kaheks-kolmeks peaprooviks enne ettekannet. See siis korrigeeriks asja ja õpetaks truppe näitlemisest mõtlema. Külaliste hea omadus on see, et nad toovad ikka uut hoogu. See tähendaks seesmist arvustavat-õpetavat tööd.

Kuid pealeselle on vajaline ka väline arvustav töö. Näitleja ja näitlemine on kord juba niisugused nähtused, et nad vajavad sõelumist, häid märkmeid headest korda-

minekutest, lilli ja publiku ees pidulikkude väljapaistmist. Näitlejad on niisugused, et nad linnades viimaseil aastail on vahel üsna laialt tõstnud häält, et nemad nagu elataksid arvustajaid ja et nad ei panevat neid millekski, kuid tõepoolest on lugu nii, et nad ei talu paari nädalatki, et neist ei kirjutataks. Näitleja ei püsi seesmiselt püsti, ta jookseks nagu tühja, kui ta ümber ei hõljuks mingit kõneluse-fassaadi. Ta sisemine võime suudab hoopis paremini kordaminekute realisatsioon, kui see tõstetakse fassaadile. Ta egoism põleb püüdetuhinas, kui ta puudustele juhitakse tähelepanu — ta võidab need puudused.

Mis ses mõttes avaldub suurelt linna kutselise näitleja olemuses, on maksev vähemal määral ka maaelu väikenäitlejate juures. Seepärast on maaetenduste arvustamine vajaline.

Kuidas seda aga teostada? See on väga raske. Linnades on arvustajaks kunstiharidusega vastavalt spetsialiseerunud inimesed. Maal neid ei ole. Maal ei ole ka kohta, kus arvustusi avaldada, kuigi leiduks inimesi, kes seda teeksid üsna haritult ja ausameelselt.

Seepärast oleks minu soovitus, et näitetrupid korraldaksid kohalikest haritlasist mõningamoelise hindamiskomisjoni, kes pärast ettekandeid näitlejatega koos avaldaksid arvamisi näidendist, lavastusest üldse, dekoratsioonidest ja üksikute näitlejate mängust. See tooks palju selgust puudustesse ja plussidesse, mis ilmnesid etendusel.

Veel üks soovitus: kutsugu näitetrupid vahel harva mõni teatriarvustaja vaatama oma õhtut. Ajalehed, mida vastavas nurgas kõige rohkem loetakse, tooksid küll kord kirjutise, mis analüüsiks niisugust õhtut. See on ju taotlus, mil on haridusline tähtsus. Teist teed ei ole. Niisuguse külalisarvustaja kutsumise võiks siduda mõne kultuuriainelise loenguga, mil osavõtt ei puuduks, kui näitetrupp selle eest hoolitseks.

Maalavade kunstiliste võimete kasvamine tähendab tõhusat tõuget meie rahvahulkade üldise kultuuritaseme kasvamisele.

Raamatukogude osakondadest

Kas palju iseseisvaid raamatukogusid või vähem kogusid suurema arvu osakondade ja laenutamispunktidega, see on küsimus, mis raamatunädala puhul tõsis uuesti päevakorrale.

Kõige parema vastuse küsimusele annaks see, kui saaks ühtlaste huvidega ühtlases olukorras ja ühesuguste majanduslike võimaluste juures arendada mõlemat süsteemi ning siis teha tulemustest statistikat. Kahjuks aga ei ole see võimalik ja tuleb kasutada muid andmeid järeltõlgete tegemiseks.

Virumaal on vähe raamatukogusid, aga on palju osakondi. Ka raamatute üldarv on siin kaunis väike, võrreldes iga elaniku kohta tulevate raamatute arvuga mõnes teises maakonnas, raamatute kasutamine aga on väga intensiivne. Järvamaal näiteks on palju iseseisvaid raamatukogusid ja õige vähe osakondi. Raamatute hulk on siin võrdlemisi suur, kuid nende kasutamine ei ole kuigi elav. Kui arvestada seda, et Viru- ja Järvamaa on naabermaakonnad ja nende olud on enam-vähem ühtlased — oluline vahe aga on raamatukogunduse süsteemis — siis kõneleb senine arvustik selget keelt osakondade ja laenutamispunktide kasuks.

Ja tundub statistikat abiks võtmatagi, et osakondade süsteem peaks olema otstarbekohasem. Lugejate arv maakogudes ei ole kaugeltki nii suur, et enamik raamatuid paari aasta pärast ei jääks seisma. Aga ega raamat selle ajaga veel oma väärtust ole kaotanud. Peakogus või mõnes osakonnas aasta või kaks kasutamisel olnud raamat võib teises osakonnas tulla uuesti kasutamisele ja olla teretult lisaks sealsele senisele lugemisvarale. Maaraamatukogud ei saa vist kunagi nii jõukaks, et nad suudaksid igale poole muretseda kogu soovitava kirjanduse. Vahetuse teel saaks ometi, kui mitte päris värskelt, siis vähimalt mõne aja pärast, jälle uusi raamatuid.

On ka üles tõstetud küsimus, kas ei

võiks samasugust vahetust teha ka iseseisvaid raamatukogud. Võimalik see ju on. Vahe on siin aga samasugune, kui põllutööriistade kasutamisel — kas kasutada neid ühes suuremas talus, kuhu on muretsetud kõik tarvilised riistad, või siis jagada samad riistad mitme väikese talu vahel ja siis neid seal vahetada ning laenutada.

Ühe kogu osakondade ja laenutamispunktide vahel on raamatute vahetamine märksa kergem kui mitme iseseisva kogu vahel, sest raamatud on kõik ühe kogu omandus ja nende kasutamise korra määramine oleneb siis ka ühe kogu korraldavast organist.

Valdade uute piiride kehtimahakkamisel tulevat ümberkorraldamisele ka senine avalike raamatukogude võrk. Sel puhul peaks küll tõsiselt kaalutama ka praegu nii mõnelgi pool tegutsevate väikeste raamatukogude ühendamisest, et vallas oleks ainult üks avalik raamatukogu ja sel tarviduse järgi osakondi ja laenutamispunkte. Kui suuremad administratiivüksused — linnad — on kõik üle läinud ühe kogu süsteemile, kas ei peaks see olema eeskujuks valdadelegi?

Ei tohi kunagi unustada kaht tõsiasja raamatukogude võrgu korraldamisel:

1. raamat jõudku lugejani võimalikult ruttu pärast selle ilmumist ja
2. raamatute valik kogus olgu küllaldane ümbruskonna elanike nõuete rahuldamiseks.

Raamatute ilmumisega käib kaasas rida nähtusi, mis tõstavad selle vastu huvi. Algab see harilikult kirjastuse reklaamiga, jätkub teadliku lugeja jaoks arvustajate sõnavõttudega ajalehtedes ja ajakirjades ning lõpeb tutvusringkonnas leiduvate lugejate suuliste soovitusetega. On raamat sel ajajärgul kättesaadav, siis on ka huvi selle vastu kindlasti suurem.

Iseseisvate kogude pooldajad ütlevad muidugi, et ega raamat ka osakondade süs-

teemi juures jõua igale poole küllalt aegsasti.

Vahe on aga selles, et osakondade süsteemi juures raamat jõuab ikkagi kord kohale, kuna iseseisvate käbuskogude süsteemi juures see ei jõua sinna üldse, sest kogu ostujõud on liig väike. Osakondade süsteemi juures raamat jõuab vähemalt peakogusse juba siis, kui selle kohta on käimas väline huviaratus (reklaam, arvustus ajalehtedes ning ajakirjades), ja kohal algab suuline soovitus ühelt lugejalt teisele, mis meie oludes väga hästi kandub peakogust ka osakondadesse ja laenutamispunktidesse. Ja kui

siis raamatuid peakogus leidub vähimalt sel määral kui neid oleks mitmes iseseisvas kogus kokku selle elanikkonna jaoks, mida teenib peakogu koos osakondadega, siis oma vahetamissüsteemiga ta saab oma tarvita-jaskonda teenida peaaegu nii mitu korda paremini kui mitme iseseisva kogu tegevuspiirkonda ta hõlmab. Üle ühe valla piiride aga ei saa see ulatuda, sest siis oleks ühel raamatukogul mitu peremeest. Selle olukorra halbuse on aga kõigile teada, kui ühel asjal on palju peremehi, aga ei ühtegi õiget hoidjat.

Seltskondlike rahvatantsude kirjeldusi

1. Viru valts.

Kirjeldus on heaks kiidetud Rahvatantsu Komitee poolt.

Osavõtjaid: Vaba arv paare.

Algseis: Tantsijad seisavad paari-kaupa ringis, nägudega vastupäeva, neiu poisi paremal küljel.

Lähteasend: Poiss hoiab vasaku käega neiu vasakut ja neiu vasaku käe pealt parema käega neiu paremat kätt nii, et ühendatud käed moodustavad risti.

1. tuur. Tantsijad liiguvad kolme lühikese, kerge ja põiast vetruva vahetussammuga ringis vastupäeva, painutades sealjuures ülakeha ja pead samapoolse külje suunas, millise jalaga astutakse ette. Liikumist alatakse väliste jalgadega (poiss vasakuga, neiu paremaga) (taktid 1—3). 4-ndal taktil poiss liigub lühikeste vahetussammudega, kuna neiu liigub kolme väikese jooksusammuga kaares poisi eest mööda ta vasakule küljele, pöördudes takti viimsel osal näoga liikumise suunda. Taktid 5—7 samad mis taktid 1—3, kuid selle erinevusega, et neiu on poisi vasakul käel. 8-ndal taktil liigub neiu lühikese vahetussammuga, kuna poiss liigub kolme väikese jooksusammuga kaa-

res neiu eest mööda ta vasakule küljele. Sellele järgnevalt pöörduvad paariseltsilised nägudega vastastikku ja võtavad hariliku tantsuvõtte (s. o. poiss asetab parema käe neiuale piha ümber, neiu oma vasaku poisi paremale õlale, vabad käed ühendatakse kõrval õlavöö kõrgusel).

2. tuur. Kirjeldatud tantsuvõttes tantsitakse vahetussammudega vetruvalt ringi päripäeva 8 takti, liikudes sealjuures ringis edasi vastupäeva.

2. Jooksupolka.

Osavõtjaid: Vaba arv paare.

Algseisand: Tantsijad seisavad paari-kaupa ringis, nägudega vastupäeva, neiu poisi paremal küljel.

Lähteasend: Poiss asetab parema käe neiuale ümber piha — neiu samal ajal asetab vasaku käe poisi paremale õlale. Välistes käed vabalt all.

1. tuur. Alates väliste jalgadega (poiss vasakuga, neiu paremaga) liiguvad tantsijad kolme väikese vetruva jooksusammuga päkkadel ringis vastupäeva, teevad takti 4-dal osal väikese hüppe välistel (poiss vasakul, neiu paremal) jalgadel, tõstes seemise jala põlve ette ülespoole. Jooksul on

1. VIRU VALTS

Eesti rahvavälis,
Sdn. A. VEDRO

Parajalt MM ♩ = 132

Eelmäng.

Tants

2. JOOKSUPOLKA

Eelmäng.

Eesti rahvaviis,
Sdn. A. VEDRO

Parajalt MM ♩ = 132

§ Tants

The first system of the musical score is written for piano. It consists of two staves, treble and bass clef. The key signature has two sharps (F# and C#), and the time signature is 2/4. The piece begins with a piano (*f*) dynamic. The first measure contains a complex chordal texture. The second measure continues with similar chords. The third measure is a repeat sign. The fourth measure is a piano (*f*) dynamic. The system ends with a section sign (§).

The second system of the musical score continues the piano part. It consists of two staves. The first measure is piano (*p*). The second measure is mezzo-forte (*mf*). The third measure is a first ending (1.) marked with a repeat sign. The fourth measure is a second ending (2.) also marked with a repeat sign. The system ends with a section sign (§).

The third system of the musical score continues the piano part. It consists of two staves. The first measure is piano (*p*). The second measure is mezzo-forte (*mf*). The third measure is mezzo-forte (*mf*). The fourth measure is mezzo-forte (*mf*). The system ends with a section sign (§).

The fourth system of the musical score continues the piano part. It consists of two staves. The first measure is piano (*p*). The second measure is mezzo-forte (*mf*). The third measure is mezzo-forte (*mf*). The fourth measure is forte (*f*). The system ends with a section sign (§).

The fifth system of the musical score continues the piano part. It consists of two staves. The first measure is piano (*p*). The second measure is mezzo-forte (*mf*). The third measure is a first ending (1.) marked with a repeat sign. The fourth measure is a second ending (2.) also marked with a repeat sign. The system ends with a section sign (§).

The sixth system of the musical score continues the piano part. It consists of two staves. The first measure is piano (*p*). The second measure is mezzo-forte (*mf*). The third measure is forte (*f*). The fourth measure is forte (*f*). The system ends with a section sign (§).

kehahoiak veidi ettepoole, kuna hüppel viiakse keha endisse asendisse ja välised käed (poisi vasak, neiu parem) pendeldavad vabalt kaasa. Teise takti esimesel osal algavad tantsijad sama liikumist sisemiste (poiss parema, neiu vasaku) jalgadega, tehes takti 4-dal osal hüppe sisemistel jalgadel (taktid 1—2). Sooritanud selle, võtavad paariseltsilised sulgvõtte (poisi käed neiu puusadel ja neiu käed poisi õlgadel, sirutatult) ja pöörlevad nelja hüpaksammuga, tehes ühe takti vältel kummalgi jalal ühe hüppe, kaks ringi päripäeva, liikudes ringis edasi vastupäeva. Pöörlemisel painutatakse keha tugijala suunas ja poiss hoiab ülestõstetud põlve natuke väljapoole (taktid 3—4), neiu aga otse ette.

1. tuur korratakse veel kord (taktid 5—8).

Lõpetades võetakse lähteasend.

2. tuur. Takti 1. osal sooritab poiss vasaku jalaga aste kõrvale (harkseis), sealjuures jalga vastu maad rõhutades, ja heidab parema käega neiu oma vasakule küljele (heitel viiakse keharaskus põlvest pi-

sut kõverdatud väljaastatud jalale). Üheaegselt väljaastele kallutatakse ülalkeha taha, koos samaaegse pöördega paremalt vasakule, s. o. kooskõlas neiu liikumisega paremalt vasakule. Heitel on vaade juhitud neiu. Neiu samal ajal jookseb kolme väikese sammuga, alates parema jalaga, poisi vasakule küljele, teeb takti neljandal osal paremal jalal hüppe, tõstes sealjuures vasaku jala põlvest kõverdatult ette, ning pöörduv hüppel vastupäeva ringi, asetades parema käe poisi vasakule õlale, ja painutab ülakeha veidi taha (takt 9). Vaade on juhitud poisile. Seejärele heidab poiss vasaku käega, tehes parema jalaga rõhulise aste paremale. Nüüd jookseb neiu kolme väikese sammuga, alates vasaku jalaga, oma endisele kohale, teeb (takti 4-ndal osal) vasakul jalal hüppe koos päripäeva pöördumisega, tõstes parema jala põlvest kõverdatult ette (takt 10). Võttes vöökohavõtte pöörlevad paariseltsilised päripäeva nagu

1. tuuris (taktid 11—12).

1. tuuris (taktid 11—12).

2. tuur korratakse (taktid 13—16).

Liis Kallas

Mõni sõna noortest

Avaldame mõttevahetuse korras.

Toimetus.

Viimase aja üks aktuaalsemaid päeva-probleeme on kindlasti maanoorsoo organiseerimine ja vastava organisatsiooni-tüübi otsimine. Õigupoolest on noorteorganisatsioonide tüüpe külluses, kuid need kõik ei täida neile esitatud nõudeid täiel määral ega rahulda neid, kes kasvavale noorsoole soovivad soodsaid ja kasvatus mõttes tulemusrohkeid tegutsemisvõimalusi. Ikka ja alati kurdetakse organisatsioonide rohkuse üle, kuid üksikud nendest ägavad töökoorma all. Iga täiskasvanute organisatsioon organiseerib ka veel „oma noori“ ja vaeses noored kistakse päris lõhki. Nad tõesti ei tea, kus olla või kuhu minna. Kui iga selts organiseerib noori, siis mõnes vallas noorteosa-

kondade arv küünib küll viiekümneni, ja kui ka noored jagada nende vahel võrdselt, siis neid saab igaihte üks või hääl juhul kaks ja killunemine on käega katsutav.

Kas saab juttu olla noorsoo kasvatamisest sel moel, kuna esimeses järjekorras neis tahetakse kasvatada üksmeelt ja ühtekuuluvustunnet? Noorsoo kasvatajaks ei saa ometi olla isik, kes seapõrsa või lehmamulika kasvatamisega on toimetunud ja nüüd arvab, et tal kasvatamise kunst on käes. Ka iga kooliõpetaja ei kõlba noorsookasvatajaks. Noored tahavad tegutseda ja nende hing on nagu rahutu meri. Iga vale võtte võib nad puruks teha või nende hinge mehhanismis midagi purustada. Umbrohu hävitamise asemel võib ebateadlikult umbrohtu külvata.

Nõudeile vastav noorsoo-organisatsioon säeb üles kuus üldreeglit:

1) ühte organisatsiooni peaksid kuuluma noored, soole vaatamata, 3—4-km raadiusega maa-alalt,

2) teatavas ringkonnas töötagu ainult üks noorsoo-organisatsioon,

3) organisatsiooni kasvatusliku ala juht olgu kindlasti spetsialist oma alal,

4) organisatsioonis ärgu olgu vahet rikka ega vaese, poisi ega tüdruku vahel,

5) tegutsemise võimalused olgu a) vaimsel alal, b) kehakasvatuse alal ja d) kutsealal. Tegutsemiseks standardkava pole soovitatav.

6) liikmete vanuse piiriks olgu 25. a., kuid ärgu tehtagu kitsendusi ka vanemaile, kui need tunnevad kaasa noorte tööle.

Need reeglid on igale mõtlejale selged ja neid on mõnel pool ka taoteldud. Enamikus aga on noored ikka nagu peata kanad — lähevad sinna, kuhu lükatakse, teevad seda, mida kästakse. Häda seisab aga selles, et üks lükkab nii, teine teisiti; üks kiidab seda, teine käseb teha hoopis midagi muud. Nii on siis noored tõesti nagu mängukannid, ja see pole ime, sest järelkooliea aastais noored ikka kõiguvad ja kalduvad, otsivad ja mõtisklevad.

Kõige parem moodus järelkooliea noorte kasvatamiseks oleks kindlasti n.-n. järelkool või noorsookool, nagu see on korraldatud Daanis, kuid meil niikaugale pole jõutud ja noorsookooli aset peab täitma noorsoo-organisatsioon.

Maaolude vastavaim noorsoo-organisatsiooni tüüp on praegu kindlasti maanoortering, kuid selgi on oma puudused. Need puudused lasevad end küll asjatundjail olude kohaselt korraldada ja kõrvaldada, kuid kasvatuuse mõttes jätab maanoortering palju soovida.

Põhikirjast väljudes on maanoortering põllumajanduslik noorsoo-organisatsioon, mis tegeleb eeskätt põllumajandusega. Kuid kui kõneleme maanoorteringist (mitte linnaorteringist), siis peame arvestama ka seda, et maal leidub niisuguseidki noori, kel pole maad, kel pole võimalik tegelda põllumajandusega ja loomi kasvatada, kel

pole kodugi, mille ümbrust kaunistada. Sel ajal, kui maaomanikelapsed tegelevad põllumajandusega, võistlevad ja saavad osa igasugu soodustust, valdab teisi alaväär-tuse tunne. Kui aga maanoortering jätta n.-n. mullatuhnijaile ja teiste jaoks ellu kutsuda mingi muu organisatsiooni tüüp, siis pole see jälle õige. Ühes ringkonnas peab asuma ainult üks noorsoo-organisatsioon ja selles peavad olema võimaldatud kõik-sugused tegevused. Näiteks maanoorteringis ei peaks mitte olema põllumajandus esikohal, vaid hoopis vaimne ala, sest põllumajanduses ei saa olla tagajärgi enne kui on hoolitsetud vaimsete mõtlemisviiside eest. Pealesunnitult ja meelituste varal ei saa ühelgi asjal olla edu; peab avarduma mõtteilm, siis alles on kõik võimalik. Kui haridus tahetakse suunata nii, et kaoks vahe või piirjoon puhta ja musta töö vahel, ja ka kõrgeandeli noori tahetakse siduda maaga, siis ei tarvitse veel luua erilisi soodustusi põllumajandusele, vaid ka vaimsele kultuurile tuleb pöörduda tähelepanu, sest ka maal on tarvis vaimset kultuuri. On ju ülekohus inimest ära meelitada vaimse töö juurest ja ta „nina-pidi mulla sisse toppida“, et kõrgemad ideed enam ei saaks idu ajada.

Kui arvestada keskpäraseid inimesi, siis nende töö jaguneb kahte liiki: 1) töö, mida inimene peab tegema elu alalhoiuks, ja 2) töö, mida inimene tahab teha. Keskpärased inimesed aga ei ole inimühiskonnale midagi annud — nad ei suuda anda, nad on võitlemas oma olemasolu eest. Ainult siis, kui tegevus ja huvi kokku langevad, on töötulemused maksimaalsed. Sagedasti juhtub aga nii, et inimesel on vaimsed huvid, aga ta peab tegutsema füüsilisel alal. Siin ei saa juttu olla loomisest, vaimsed võimed känguvad, ja sellega on ka seletatav põlvest põlve vaimne degeneerumine.

Maanoorteringis peaks esimesel kohal seisma vaimne tegevus, teisel kohal kehakasvatus ja alles kolmandal kohal kutsetegevus.

Praegu, maanoorteringide levingu ajajärgus, jälgides üksikute ringide lugemislaudu, selgub, et need on üle kuhjatud põllumajanduslike ajakirjadega. Seal leidub

„Põllumajandus“, „Aed“, „Taluperenaine“, „Tõusev noorus“, „Eesti Talu“ ja ka mingisugune tehnika ajakiri. Puuduvad aga täiesti vabaharidustööd käsitlev „Areng“, karskuse ja elureformi ajakiri „Külvaja“ ja ka kirjanduse suurnumber „Looming“. Kui vaatleme ka seda, kui vähesed maanoored kasutavad raamatukogusid, siis on selge, kuivõrd ühekülgselt on kasvatatud järelkoolialisi noori ja et neid püütakse praegugi juhtida „mulla sisse“, et neist lõpuks midagi järele ei jää ja et nad põllust ja maaoludest enam ei pääse. Tulemuseks on muidugi see, et tulevikukski haritakse põldu ja toidetakse karja samuti kui seda tegid vanemad, — elu läheb edasi isaisade kombel. Teadlikult kasvatatud kõrge vaim viib inimesi kutse alal edasi.

Villem Luhasoo

Haridusolud Kodavere kihelkonnas

Kodaverele üsna lähedalt Alatskivilt pärit rahvakirjanik Juhan Liiv kirjutas „Varjus“, et meie seisame saarel, aga ka mitte päris saarel, sest vett ei ole ümber ringi ja Peipsi on kaugel. Kohapeal on seda lauset kaalutud esijoones just selles mõistes nagu peaks ta käima ainuüksi Kitseküla kohta, mis tõesti on muust maailmast eraldatud viletsate teedega ja rabadega. Aga tõenäoliselt võis Liiv mõista selles lauses kogu Pepsiaärset elu ja haridusolusid nii nagu seisaksid sealsed inimesed kultuuriliselt saarel, s. t. hariduselt teistest tublisti maha jäänutena. Liivi päevil pidi see tõenäoliselt nii ka olema. Veel praegugi võiks nimetada Ida-Tartumaad, mille kandvam osa jääb just Kodavere ja Alatskivi kihelkondade rajooni, saareks, kuigi mitte sel määral ja selles mõttes nagu Liivi ajal. Siis oli laia maailma viivad teed viletsad, tuli läbistada hulk soid ja metsi ja suvel ning sügisel, vihmastel päevadel, oli eriti raske vankriga läbi pääseda. Et mõlemad kirikud,

Maanoorsoole peab jääma võimalusi sirutada oma soove ja võimeid lähemale suure vaimu lätteile ja osa saada kunstist ja teadusest. Ega talupidajagi taha alati olla kinni mulla ja mammona küljes ja vaene maariimine ei suuda ka nagu eluaeg mõelda talu orjamisele, vaid igaüks sirutab oma käsi vaimu ja valguse poole.

Maanoorteringist saaks maanoorsoole sobiv organisatsiooni tüüp, siin tuleks aga asetada esimesse järjekorda vaimne tegevus ja seda soodustada nii nagu praegu soodustatakse põllumajandust. Põllumajandusegi edasiviijaks on ikkagi vaimne mõtlemisvõime, mitte pealesunnitud töötahe ja meelitavad auhinnad. Maanoored vajavad haridust — kutseala ei või millalgi tungida esikohale.

Kodavere ja Alatskivi, asuvad peagu Peipsi kaldal, siis võib järeldada, et vanasti oli asustatud ainult järve äär, kuna kümme-kond kilomeetrit sisemaale elutsesid ainult hundid ja teised metsloomad.

Kuni 1703. aastani on talvel üle jää tulnud venelaste poolt Kodavere kihelkonda 7 korda laastatud, röövitud ja kirik maha põletatud või lõhutud. Praegu püsiv kirik on ligi 160 aastat vana, olles seega vanim ehitus kihelkonnas. Hirmul venelaste terrori eest põgenesid elanikud kord-korralt sügavamaale sisemaale ja nii suurenes koguduse maaala. Tolleaegsed õpetajad, kes olid enamikult saksasoost, iseloomustavad kodavere-lasi aastate järgi erinevalt. Üks pastor kirjutab, et koguduse rahvas on päris metsik, jumalasõna ei taheta kuulda, aga kirikusse minnakse siiski. Jutluse ajal jalutavad inimesed kirikusse ja välja, jutustavad uudiseid ja kauplevad hobuseid. Mõisa orjusega ja kupja piitsuga hellaks muudetud inimesi ei paelu jumalasõna. Järgmine pastor

»Tootsi pulm« Võnnu »Lõokeses«

sundis rahvast väevõimuga kirikusse. Ta laskis jutluse ajaks kiriku ukсед lukustada. Aga siis tuli teine häda. Inimesed jäid magama ja norskasid orelist üle. Ka selle pahe vastu leidis kaval pastor rohtu. Ta määras ametisse unekoputajad. Need jalutasid kirikus ringi, pikad kepid käes ja igale magajale koputati niikaua lagipähe kuni uni ära kadus. See mõjus. Ajajooksul harjusid inimesed jumalasõnaga. Aga kalakudemise ajal karjunud keegi uksetaha jääjaist koguduse liikmeist hirmsa häälega:

„Latikad tulevad! Latikad tulevad!“

Inimesed murdnud kiriku ukсед maha ja tormanud järve äärde latikaid püüdma. Kuid sellegi tembu peale vaatamata kirjutas samal ajal olnud pastor ühes kooliaruandes, et kodaverelaste asjalik ja tõsine iseloom hoiab eemale kelkivast ja kergemeelsest elust!

Ja tõsi ta on. Eluraskustega ja viletsustega võideldes kujunes peipsiäärsest rahvast omapärane tüüp, mis meenutab tublisti soomlast. Ei ole tundmatu kodaverelastele ka katk ja nälg, mille ohvriks langes palju inimesi.

Viletsais oludes pole ka kultuurielu edenenud ja arenenud sel määral nagu ta seda oleks pidanud olema. Kui Kodaverle lähimas linnas — Tartus — ilmus ajalehti juba iga päev, toodi posti peipsiäärseisse kolgastesse ainult kord nädalas, hiljemini kaks korda. Ja Nõvale, milline on kihelkonnas suurim küla, hakkas alles hiljuti posti vedaja igapäev käima.

Väga moes ja suures lugupidamises olid nõiad ja posijad. Tänapäevalgi ei imestuta kui mõni ema viib tütre kavalerile armurohtu, et asjad kiiremini edenema hakkaksid. Esimene sulemees Johan Elken kirjutas 1866. a. „Postimehele“ ebausü piitsutamiseks Nõvalt artikli. Seda numbrit loetud kõigis taludes kuni ta hoopis ära kulunud.

Esimesi organistsioone, mille sihiks oli ka haridusolude edendamine peale otse ülesande, oli Kodavere Põllumeeste selts. See algas tegevust umbes 40 aastat tagasi. Sellele järgnes varsti kohapeal ja peipsiäärseis valdades suurim muusika ja kultuuriline organisatsioon — „Pala Laulu ja Mängu Selts.“ Nende eeskujul asutati kohalike koolimeeste eestvedamisel Nõvale ja Hallikule

SELI »EDU« JUHATUS

*Istuvad vasakult: hrad Hansen, Voit, Riismaa. Seisavad: hrad Esop ja Kraam
(vt. kirjutus lhk. 45)*

Hariduse ja karskusseltsid. Asutati laulukoore ja hakati ette kandma ka näidendeid, esialgu küll rahvamajade puudusel suuremates rehetubades ja talvisel ajal koolimajades. Umbes kümmekond aastat hiljem aga hakkas joomine maad võtma ja karskuning haridusseltsid surid välja. Praegugi, mil samad organisatsioonid on uuesti ellu kutsutud ja töötavad täie energiaga, kõnelakse, et suurimad joodikud olnud tollal karskus- ja haridusseltside juhid ise. Nii käinud „Nõva Karskus- ja Haridusselts“ Mustvees külaskäigu etendusel ning kui varahommikul peolised ära läinud, jäänud juhatus edasi pummeldama. Arusaadav, et neis tingimuses ei saanud korralikust asjaajamisest juttugi olla ning hariduselu jäi soiku. Seltsi raamatukogu hävis ja varsti suikus selts varjusurmas, kuni 1933. aastal Nõvalt pärit karskustegelane Villem Ernits ta uuesti ellu äratas.

Kirjaoskamatute protsent on Kodaveres kaunis suur veel praegugi, kuid seda võib kirjutada siiski järve kaldal elavate venelas-

test-kalameeste arvele. Vanimaks kooliks kihelkonnas oli Kodavere kihelkonnakool, mis töötas kirikumõisas ja kus said mitmedki mehed oma alghariduse, tõustes hiljem üldtuntuiks meie hariduselus. Nagu vanad ürikud üsna piiratult kõnelevad, on ka Kodavere kirikust umbes 15 km. sisemaale, Nõval, pedagoogiline kasvatus üle saja aasta vana. Esimesi õpetajaid, Välja-Heino-Mihkel (nähtavasti Välja-Heino poeg) on õpetanud kuskil Vahenõmme mäe jalal suitsutare lapsi vembla ja püksirihma abil lugema ja kirjutama. Teine õpetaja, Rätsepa-Tõnu-Mihkel, on jatkanud eelmise tööd ja temale olla juba selle töö eest palka makstud paari sülla hagude ja kapsamaa näol. Maad antud mõisa poolt talle kasutada tasuta, kuid see asunud mitmeskümmes osas, üks tükk siin talus, teine teisal, ning õpetaja pidanud rändama adraga talust tallu. Samuti olnud sügisel ka vilja koristamisega. Siinjuures olgu veel huvitav tähendada, et kui kool asus Vahenõmme jalalt üle praegusesse asukohta, kesk Nõva küla, ei leidu tema kohta

paari aasta jaoks mingisuguseid märkmeid. Paistab, et ta vahepeal hoopis seisis.

Hariduselule tublisti kaasa aidanud ongi just kooliõpetajad, kuna kirikuõpetajad jäid rahvast liig kaugele, sest kirik asub tihedamini asustatud kohtadest ligi kümme kilomeetrit eemal. Kooliõpetajaile tõhusalt kaasa on aidanud ka kohapealseist elanikest väljakujunenud seltskonna tegelased, peamiselt need noored kes peale kihelkonna kooli lõpetamist ei hakanud endale kergemaid ameteid otsima, vaid jäid koju põldu harima.

Lavakunstiliselt tugevamaks on kujunenud Pala näitetrupp. Selleks on soodustanud

neid ka Pala rahvamaja, mis on ümbruse suuremaid ja moodsamaid. Et rahvale pakuda kunstipärasemat lavaelu, on see näitetrupp üsna sagedasti korraldanud näitekursusi. Laulus aga vanimaks võiks nimetada Nõva haridusseltsi segakoori, mis on tegutsenud ligi viiskümmend aastat, andes sõja-aastail isegi „Vanemuises“ kontserdi.

Praegu on hariduselu Kodavere kihelkonnas tõusnud võrdsele tasemele kõrvaliste kihelkondadega võrreldes. Koolimajad on uued ja moodsad, ning nendes õpetajad uuevaatelised, aidates agaralt kaasa omakihelkonna kultuurilisele arengule.

Väljavõtteid ühe vana kooli kroonikast

Avinurme Vadi algk. juhataja hra J. Paljak on huvi ja järjekindlusega uurinud kohaliku kooli minevikku ja kogunud vastavaid andmeid rahvapärimisist ja arhiiviallikaist koolikroonikasse. Toome sellest mõningaid väljavõtteid, mis iseloomustavad meie rahvamajanduse olusid minevikus, samuti neid, kes selle arendamise eest hoolitsesid.

Kool on asutatud juba 1775. a. ja 1778. aastal õppis koolis 10 last — mihkklipäevast lihavõtteni.

1785. a. „Vatti koolil on tükk maad, natuke heinamaad ja väike pime tuba. Koolmeister pole revideerimise tulemustel nii korralik kui tarvis, kuid vabandab end kooliruumide kitsusega.“

1786. a. oli naaberkoolis (Ulvis) koolmeister Jürri-Jaak, kel ei olnud kindlat palka, vaid ainult see, mis talumehed talle heast tahtmisest annavad. Samal aastal „Vatti“ kool oli ümbruskonna paremaid — omas k l a a s a k n a d; kuid need andsid vähe valgust, maja vajas parandamist. Koolmeister — Kooli Toomas — oli kirikuõpetaja hinnangul „tubli mees“, orjusest vaba, köitis pähharju. Palgaks: natuke maad ja heinamaad.

Kirikuõpetaja külastas kooli 5 korda aastas; võõrmünder aga iga nädal. Ülemalt poolt tehti kirikuõpetajaile korraldus, et nad „mitte ärgu ainult manitsegu lapsi kooli saatma, vaid tehku seda „durch ein liebreiches Gespräch“.

Koolilapsed olid koolitöö ajal orjusest vabastatud (1791). Koolis käidi 9—15 a. vanuselt. Koolis aga ei tahtud korralikult käia. Takistuseks olid: vaesus, riiete puudus ja hirm huntide pärast. Nii olevat 1803. aastal hundid, arvatavasti kihelkonna ulatuses ära murdnud 34 koolilast.

Hiljem säeti põhjuseta koolist puudumise eest sisse trahvimaksimine (550 kop. aastas). 1832. a. tehti korraldus — lastevanemaile, kes ei maksa trahvi laste laste koolist puudumise eest, anda ihunuhtlust. Kooliolud sel ajal olid juba mõneti paranenud. Õppeained: lugemine, katekismus, arvude „üleslugemine“, kirikulaulud ja isegi rehkendamine.

Juba 1811. a. tehti ülemalt poolt korraldus, et koolimaja olgu „rauchfrei“. Sel ajal tuli uueks koolmeistriks Mihkli Anders, kes algul õpetas oma tares, kuni ehitati uus koolimaja. 1834. a. oli koolis õpilasi juba 130. Tollest ajast aga on märkus

*Vadi koolivanem Madis Tamm
möödnud sajandi 80-dailt aastailt.*

koolmeistri — Mihkli Andrese — vallandamisest: „Kirikuõpetaja tulnud kooli katsuma. Andres aga olnud kõrtsis. Talle saadetud järgi, kuid tulles ta pole suutnud varjata oma purjusolekut. Kirikuõpetaja lasknud tema kohe lahti.“

Järgmiseks koolmeistriks sai Madis Paju (enne perekonnanime saamist oli tema nimeks Madise Mardi Madis). Tema kohta teatatakse, et kirjutamist ta ei õpetanud. Karistuseks pannud kord ühe tütarlapse sealauta kinni.

1851. a. sai koolmeistriks Joosep Sammelson, kes oli sellel kohal pikemat aega. Tema kohta leidub kroonikas huvitavaid andmeid.

Kodukülas kasvanud, Sammelson ei olnud lapsepõlves kirjutamist õppinud. Meheas oli ta Laekannu koolmeistri Schulbach'i juures sulaseks. Tema enda jutustuse järgi oli hariduse käik järgmine. — Lugeda ja laulda mõistnud hästi. Kooli juures elamine arendas seda oskust veelgi. Kord leidnud kuskilt ühe täiskirjutatud paberitüki, hakanud seda vahtima ja tähti järgi tegema. Harjutamiseks tarvitanud musta kiviluisku. Nii õppinud kirjutamise selgeks. Tema os-

kused saanud ka kirikuõpetajale teada, ja kui ta kandideeris Vadi koolmeistri kohale, kinnitatudki sellele.

Sammelson hakkas kohe kirjutamist õpetama, esialgu küll mitte kõigile õpilasile. Kirjutamisabinõud olid: puulauakese peale tasaseks vajutatud tuhk ja puutikk. Klassitahvel puudus. Klassis olid 2-sülla pikkused laud ja samapikad pingid. Õpilased istusid kahel pool laudu; osa neist oli seljaga koolmeistri poole. Koolmeistri jaoks oli laud pinkide ees. Seal ta istus palve ajal, vahest tundide ajal ja seal pidas ka pühapäeviti palvetundi. Õpperaamatuiks olid: testament (ka lugemisraamatuks), piiblitugu ja laulu-raamat, mille sees ka katekismus. Algajaid õpilasi õpetas S. testamendist silpe veerima. Tunnid algasid hommikul pimediku ajal ja kestsid talvel pimedada öhtuni. Valgustuseks öhtul oli pird, palvetundidel küünal.

Kirikuõpetaja kooli revideerimisel hindab Sammelsoni hoolsa ja edasipüüdliku mehena. Ta oli täiesti naturaalmajapidamise-aja laps: ta tegi kõik ise, mis vähegi sai. Ta oli puusepp, rätsep, sepp, treial, sadulsepp, kingsepp ja põllumees. Ta ehitas ise aida, sauna ja sepikoja. Hiljem valmistas koolile isegi oreli. Kasvult oli ta lühike, habe ära aetud, pikad juuksed, kandis musta kuube, mille peal punase põhjaga triibuline vöö. Talvel kandnud musta lambavillast mütsi. Tema omatehtud kuue kohta jutustatakse. — Kord läinud ta uue kuuega Lohusuu kirikusse. Kirikuõpetaja küsinud, kes on selle kuue teinud? S. vastanud: „Rätsep on kuue sees.“

1855. a. oli koolis kirjutamine veel ainult vabatahtlik aine. Tuhalaia kõrval tarvitati juba ka kivitahvliit, isegi paberit ja sulge.

Koolis käidi 4. talvel 4 päeva nädalas (esmasp. kuni neljap.), 2. talvel 2 päeva (neljap. ja reede) ja 1. talvel — 1 päev nädalas (reede). (Esimesed olid nn. „igapäevased“, teised „kordajad.“ Teistest allikatest loeme, et kordamas tuli käia ka suvekuudel — ühel pühapäeval kuu kohta. (Assamalla koolikroonikast). Koolikohustust tuli (1870-dail aastail) kanda kuni leeri-ajani. K. L.). Laupäeval koolitöö seisis. N.

n. „kirjutajad lapsed“ olid mõned hoolikamad, koolmeistri sõprade lapsed ja mõned teised. Need kirjutasid tähti, ära kirjana ja etteütuluse järgi. Rehkendamist õppisid mõned õpilased — ka see ei olnud sunduslik.

Trahviks halvasti mõistmise ja vallatuste korral oli vitsaga peksmine, joonlauaga või käega löömine ja nurka panemine. Pärast teisi „kinni“ ei jäetud. Vitsade tooja olnud Kutsika Mihkel — vaenelaps, kes elas koolmeistri juures valla leival.

Ühekorra saanud ka vitsatooja ise peksta. Sammulsoni pahandav sõna olnud „pärdik“. Vali olnud ka Torma pastor Landesen koolmeistriga kohtlemisel. Pastor saanud sageli klassis laste kuudes S. peale ägedaks ja kärtanud: „Vait Joosep!“

Stseen »Põlevast maast«

Sammulson hakkas peagi ka väljaspool kooli tegutsema. Iga pühapäeva õhtupoole oli palvetund, sellele järgnes lauluharjutus. Sel ajal oli tegutsemas Lohusuu kihelkondlik laulukoor, kus lauljad käisid koos isegi kaugemaist küladest. Suur osa kooriharjutusi peeti Vadi koolimajas, kui keskkohas. S. võttis laulmisest ja laulude õpetamisest agaralt osa.

Algul S. olnud suitsetamise vastane, pärast aga olnud suur piibumees. Oma suurekooluga piipu tõmmanud isegi tunnisi. Viina võtnud väga vähe — ainult siis kui pakuti „rohtu“. Rahva hulgas aga olnud tal kõikumata autoriteet. — Kui ta ilmunud seltskonda — peole, pulma, matusele — siis rahvas jäänud kõik vait. Alles pärast tema lahkumist juletud lõbusam olla.

Sellisena valgustab koolikroonika tolleaegset koolmeistri tüüpi. Ümbruskonna talumehed moodustasid nn. „kooliseltsi“, mille ülesandeks oli kaasa aidata kooli majanduslikuks ülevõltpidamiseks. „Kooliselts“ tõi koolile ahjupuud. Koolipoisid töid puud sisse; koolmeister ise aga küttis ahju. Ahju suu oli kord ühes kord teises toas: Sammulson pottsepana tegi tihti ahju ümber. Kooliõpilased — tüdrukud pühkisid klasse. Koolmeistri naine toimetas oma majatalitust klassist läbi.

Kaugemalt lapsed õõbisid koolimajas: magasid klassis kottidel. Kooli rehetoas elas 1870. a. paigu pime sant Mart, kes küttis reheahju, ka talvel. Koolilapsed, kes õõbisid kooliklassis, kippusid ka rehetarre magama, iseäranis ahju, kus oli soe, kuna aga klassis olnud väga külm: söögained jäätanud ära. Reheahi olnud seest nii suur, et 4 last mahtunud kõrvuti magama; magatud pead väljapoole.

Sant Mart olnud küll täiesti pime, kuid teinud siiski käsikaudu puuanumaid. Talle ei meeldinud vallatute poiste magamaskäimine rehetoas. Kord kui kass käinud poiste leivakoti kallal, rõõmustunud Mart: „Oleks niisuguseid kasse väljatais.“

Kui koolilauad mustaks saanud, siis pandud need kummuli lume peale, rakendatud härjad ette ja sõidetud mööda lund, kuni need said puhtaks.

Võnnu »Lõokese« tegelasi Luts-Särevi «Äripäevas»

Kuna poodi ligidal ei olnud, siis koolmeister ise ostis ja müüs koolitarbeid: paberit sulgi, tahvleid, krihvleid. Õppides ise kogu aeg, koolmeister hakkas ka õpilasi kordkorralt rohkem õpetama. Nii võeti ka murdudega rehkendamine käsile (1877). Õpilased, kes suutsid murdudega arvutada,

märgiti päevaraamatusse. Sammulson nimetas murde „brüchedeks“ ja tegi mõistet kartuli tükeldamise teel näitlikult selgeks.

Kindlaid tunde ei olnud: kui koolmeister oli klassis, siis oli küsimine ja vastamine, muul ajal oli õppimine.

Lääne-Mõisaküla õpiringlase A. Nee luuletus

Album-ajakirjast »Murdained«

Tõuse kõrgele, me noorte võimas aateleek
ja hõõgu soojust vaimseist tarbeist;
ka neile meie keskelt näita teed,
kes rännakuil on eksind tähist valgeist.

Siin üheskoos me teeme lõkkeid
ja igaüks meist kannab loitvat tuld,
me ideaalid purustavad tõkked,
meid kannab vaba kodupinna muld.

Kas hääbub, kustub kord me mõtte vaba sünd
ja jahtub suure lõkke süda,
Kas tundub hinges väsimuse põud?...

Ei! Noorusjõud ei väsi, raue iial!
Teoindu, tahet jätkub vanaspõlves veel,
Ka siis, kui eluteed meid lahku viivad.
Meid saatku ikka loitev aateleek!

Soome ajakiri Eesti vabaharidustööst

Soome vabahariduseajakirja „Opinto-
toveri“ viimases nr-is mag. prl. Helli
Suominen esitab lähema ülevaate Eesti
õpiringipäevist Tallinnas möödunud sep-
tembris, kus peale muu on antud ka hin-
nanguid meie vabaharidustööle. Sellest järg-
nevalt paar väljavõtet.

„Koosolek jättis suurepärase mulje. Meie
õpiringipäevadest tuletas see kõige rohkem
meelde Tampere päevi a. 1926: samasugune
värske ind, sama mulje, et ollakse alles al-
gamas, aga et suured võimalused on ees.
Meie praegused õpiringipäevad — iseäranis
viimasel suvel Vaasas peetud — oli ju vä-
gagi laie ja pidulikke kogunemisi. Igatahes
ei puudu ju neilgi indu, kuid osavõtjaid on
nii palju, et ei saa enam vahetut kontakti

kõikidega, ja neil kogunemistel tundubki, et
kuigi palju veel puudub, on siiski üht ja
teist juba saavutatud. Tallinna seesügiseseid
õpiringipäevad olid kinnituseks Eesti õpi-
ringitöö tulevikust. Kuna Eesti on Soomest
väiksem maa ja kuna seal rahvaharidustöö
arenemises ollakse kaugemal kui meil, siis
ei ole võimatu, et mõne aasta pärast saame
mõnes suhtes tunnistada Eesti õpiringitöö
meist ettepoole pääsnuks. Aga eestlased või-
vad kindlad olla selles, et niipalju kui meie,
soomlased, rõõmustame, kui mõni vennas-
rahva sportlane rahvusvahelistel võistlus-
väljadel saavutab kuulsust, niisama palju
oleme rõõmsad, kui meie hõimumaa õpirin-
gitöö jõuab areneda selleks, mida ta lubab.“

„On ekslik arvata, et me Soomes rah-
vaharidustöö alal oleme lõunapoolsest hõi-
mumaast nii palju ees, et meil ei oleks neilt
midagi õppida. Sellest hoolimata, et näit.
riiklikud ja majanduslikud olud on olnud
edukamad, on Eesti rahvaharidustöö mõnes
suhtes, vastupidiselt, meist ees ja pakub
palju õpetlikku õpitavat. Nimelt õpiringitöö
alal oleme neist küll kaugemal. Nõnda on
Eesti õpiringide arv veel vaid mõni sada,
neil pole riiklikku toetust, ja õpiringikir-
jandus on neil meie omast kasinam. Aga
just praegusel momendil näib õpiringitööl
seal olevat innukaid tegutsejaid ja head
arenemisvõimalused, nii et arvatavasti ju-
ba mõne aasta möödumisel sealne õpirin-
gitöö on suhteliselt niisama lai kui meil ja on
arenenud niisuguste tulemusteni, mis võivad
mõjutada viljakalt ka meie tööd. Eestlased
on nimelt hingeliselt suutlik ja andekas
rahvas, kes suudab meilt õppida ja nõnda
saadud raamidesse luua omapärast sisu.“

Samas ajakirja numbris üks tegelik Soo-
me õpingitegelane (Kosti Lasko) jutustab
kogemust eesti ja soome õpiringide-vahe-
lisest kirjavahetusest muuseumis järgmist:

„Kui esimesed kirjad olid saadetud, al-
gas pingutav ootus. — Kas leidub Eestis
tõesti inimesi, kes julgeksid meiega sõna-
sõtta astuda? Kui olime igatsenud mõne nä-
dala (nagu lehmad suve), saabusid esimesed
vastused. Kaheldes ja innustusest värisedes

Hugo Maldre parun Nordheimina
„Põlevas maas“

lõikasime lahti tolle välismaalt saabunud kirja.

Kui esimene kiri oli loetud, andes selle käest kätte käime ümber laua, loetud korraks kõvasti, korraks vaikselt uurides Kerttu Murtose õpperaamatu vahendusel, ei vaigistanud see siiski meie teadujanu. Nõnda siis keegi ringikaaslane otsustas pöörduda kellegi magistri poole, kes teati olevat eesti keele oskusega. Nädala pärast, kui uuesti koguneti, oli meil juba eesti-soome sõnaraamat, esimene kiri soome keelde tõlgitud ja kaks uut kirja Eestist.

Nõnda olid esimesed raskused võidetud ja kirjavahetus hakkas elavnema. Kõigepealt kasutasime saabunud kirjade käsitlust klubiõhtute lisakavana, aga märtsi ja aprillikuus oli juba tarvidus sellest loobuda ja korraldada erilisi Eesti-õhtuid, kus kirjadel oli juhtiv koht.

Ev. Vender

Rahvamaja ülesannetest

Mõne aasta eest Haridusministri poolt algatatud rahvamajade võrgukava kindlaksmääramine ja näitelavade korraldamiseks riigi eelarve kaudu näitelavade korraldamiseks antud toetused on ka seltskondlikud organisatsioonid kaasa kiskunud ja uue jõuga rahvamajade küsimuse lahendamisele viinud. Ei leidu maal peagu ainustki organisatsiooni, kelle töökavas ei seisa rahvamaja ehitamine või seks eeltööde tegemine kui seal seni puudub rahvamaja. On ka täitsa loomulik see suur huvi rahvamajade ehitamise vastu kui on teada, et ainukesteks kooskäämiste kohtadeks maal on seltside või rahvamajad. Sest on ju kõikide seltsielu avalduste jaoks tarvilikud ruumid. Rahvamajad peaksid olema seega kõikide rahvamaja ümbruskonnas asuvate organisatsioonide koduks ja vabaharidustöö keskpunktiks ning sellena täitma kõiki neid nõudeid, mis üles seatakse ümbruskonna organisatsioonide tegevuskavade teostamise vajaduse kohaselt.

Olime kirjavahetuses erikohtadega Eestist, nagu Lääne-Mõisaküla, Saadjärve, Randvere ja Tartu Akadeemilise Hõimuklubi õpiringiga.

Hõimuvendade ja -sõsarate teaduhimu oli eriti märgatav Soome õpiringitöö, looduse, rahva, üldiselt kõigi vastu, mis Soomes on või võiks olla.

Paljudele küsimustele võiks vastata, teadagi, tundekohaselt. Koduümbruse-harrastus tärkas meis otseku kirjavahetuse kõrvaltootena, sest teisiti ei oleks me võinud vastata asjakohaselt ja arusaadavalt.

See viis, kuidas eestlased oma kirjades kirjutavad oma elu ja harrastusi, on imeteldavalt osav ning südamliek, hõõgudes koduümbruse armastusest ja usust heledasse tulevikku.“

Missugused on siis need nõuded, mis esitatakse maal asuvatele rahvamajadele ja missuguseid ning millisel määral neist on võimalik teostada.

Esimese nõudena on kõikidele rahvamajadele, et nendes peaks leiduma ruumid pidude korraldamiseks. Selleks on tarvilik, et rahvamajas oleks pidusaal, jalutamise ja suitsetamise ruumid ühes einelauaga ja näitelava ühes tegelaste ruumidega ja teiste näitelavale tarvilikkude kõrvalruumidega. Siis on tarvilik, et kõikides rahvamajades leiduksid ruumid kursuste ja loengute korraldamiseks lauluharjutuste pidamiseks, õpiringide tegevuseks, raamatukogu asukohaks, kehakultuuri, kodukaitse ja tule-tõrje organisatsioonidele harjutusteks ja koosolekute ning asjaajamise ruumid ümbruskonna seltsidele. Kõiki neid ruume nende otstarbe kohaselt eraldi ehitada oleks ülejõu käivalt kulukas ja ka otstarbetu, sellepärast tuleb ruumide jaotus nii läbi viia, et üks ruum võrdlemisi mitme otstarbe jaoks

saaks ära kasutatud. Pidusaal, kui kõige suurem ruum rahvamajas oleks sellega piduruumiks ja samuti saaliks kinoetenduste korraldamisel. Seesama ruum võib väga hästi täita harjutusruumi ülesandeid kehakultuuri, kodukaitse ja tuletõrje organisatsioonidele. Jalutuse ja suitsetamise ruumid, kui niisugused on ettenähtud seltsimajade juures, peaksid saama niiviisi ehitatud, et neid on võimalik kasutada väiksematel koosolekutel kursuste ja õpiringi töö jaoks. Samuti on võimalik seal korraldada laulukoori ja näitemängu harjutusi. Sellepärast on tarvilik, et nimetatud ruumid oleksid köetavad, sest väiksemad ruumid nõuavad vähem kulu nende kasutamise puhul kui suur pidusaal.

Rahvamajas asuv näitelava peaks aga olema ainult näitemängu teenistuses ja teiste ettevõtete jaoks lubada seda ainult niipalju, kui see on tingitud majas korraldatavate ettekannete ettevalmistusest. Näitelaval peab valitsema kindel kord ja seal olevad asjad püsima nende määratud kohtadel. Massilise kasutamise juures on korra alalhoidmine näitelaval võimatu. Oma ehituselt peab näitelava vastama vähemalt minimaalsetele nõuetele, mis seatakse näidendi lavastamisel praegusel ajal. On päris kahju vaadata uusi rahvamaju, mille ehitamise juures näevad palju vaeva ja kannavad kulu kohalised tegelased ja milleks riik ja omavalitsused abi annavad, kui need majad valmis saades kasutamiseks kuidagi otstarbekohased ei ole. Kõnelemata nendest puudustest mis ette tulevad ehitustehnilisel alal ja mille pärast tehnilise järeelvalve teostajad ei luba maja avada üldiseks kasutamiseks enne puuduste kõrvaldamist, tehakse palju rohkem vigu majade ehituse otstarbekohasuse juures. On küllalt juhtumisi, kus ruumid võimaldaksid hoopis paremini näitelava sisseseada, need aga oskamatusel tõttu on niiviisi ehitatud, et näitelava kasutamine tegelastel kõige parema tahtmise juures päris ristiks on. Ei saa mööda minna siinjuures märkust tegemata arhitektidele ja teistele seltsimajade plaani valmistajatele, et need enamuses nähtavasti ei tunne näitelava ehituse nõudeid või mõnel teisel põhjusel äärmiselt ebaotstarbe-

kohaselt seltsimajade plaane valmistavad. Esimene nõue kõikide näitelavade juures peaks olema see, et näitelava vähemalt kaks ja pool korda nii kõrge on kui on näitelava avaus. Teiseks on tarvilik, et näitelava juures oleksid ruumid tegelastele ja näiteseinte paigutamise ruumid. See nõue peaks ka omaksvõtmist leidma plaane kinnitajate järeelvalve asutuste poolt. Ei ole midagi peale hakata näitelaval, kui see nagu tuletiku karp täpselt sama suur on nagu on näitelava avaus. Lava kahekordseks kõrguseks ehitamine nõuab ainult mõni sada krooni kulusid. Ja igakord ei olegi tarvis lava kõrgemaks ehituseks lisakulusid kanda, vaid on kantud kulusid selleks, et teda võimalikult saaliga ühekõrguseks — või õigem ühemadalaks ehitada, kuna näitelava peal leidub küllalt ruumi pesitsemiseks varblas-tele. Ka patustatakse praegusel ajal isegi näitelava pöranda ehitamisega, tehes seda viie kuni kuue meetrilise lava sügavuse juures kolmkümmend ja enam sentimeetrit tagant kõrgemaks. Saalis nähtavuse mõttes on see ju väga hea, aga näiteseinte ülespanemise juures peaks siis tarvitama Adamsoni tooli ja laua jalgade tasandamise meetodi. Maa rahvamajade saalide suurust arvesse võttes võiks näitelava pörand olla täitsa lõdus, või kui seal on tõus, siis peab see piirduma kõige rohkem 10 sentimeetriga, et oleks võimalik tube ülesehitada ikkagi täitsa neljakandilistest näiteseintest ja nendele tarbekorral olema võimalik peale lasta laskuvat lage. Ka tuleb ette juhtumisi, kus lava on ehitatud alt tarvilisel määral laiaks, aga ülevalt toolvärgi postide vahele, tarviduseta kokkutõmmata, sest mõni üksik põigiti palk või toolvärgi postioots lava peal ei ole takistuseks. On see aga laudadega kinni lõdud, siis ei ole kuidagi viisi võimalik dekoratsiooni ülestõmmata, kuna ilma näitelava pealse laudadega kinnilõõmata hii-vete (Zuchid) paigutamine täitsa võimata oleks. Sagedasti armastavad arhitektid millegi pärast ka näitelavale ümberringi aknad paigutada, mis võtab aga igasuguse võimaluse laval tarvitavate dekoratsioonide ja mööbli seinä ääre asetamiseks. Kui maja väljavaade nõuab, et näitelaval peavad aknad olema, siis tulevad need vähemalt seest-

poolt laudadega kinni lüüa ja valguse jaoks minimaalne hulk aknaid jätta. Kõiki nõudeid ja nende täpset seletust on võimatu üles lugeda ajakirja artiklis, küll peaksid aga plaanide valmistajad ise selle eest hoold kandma, et kui nad ise oma nõudeid ei tunne, siis nõu küsimusega vastavate asu-

tuste — teatrite või Haridusliidu poole pööraksid.

Ka oleks väga tarvilik ja hea kui seltsimajade plaanisid kinnitava asutuse töö sellest osast võtaksid osa organisatsioonide või asutuste esindajad, kes võiksid otsustada plaanide kinnitamisel selle otstarbekohasuse seisukohalt.

Mitmesugust

Kodanliku õhu- ja gaasikaitse alal

kaasaaitamine on võetud Eesti Haridusliidu tegevuskavva. Nii võtab liit oma esindajatega osa vastavast ühingust, mainitakse selle ala tähtsust liidu tegelaste sõnavõttudes ja loengute kohtadel jne. Peale selle koostatakse tööjuhatus õpiringidele 1—2 koosoleku jaoks õhu- ja gaasikaitse küsimuse läbitöötamiseks. Töö juhatus ühes vajaliste materjalidega saadetakse välja liikmesorganisatsioonidele ja registreeritud õpingele liidu poolt.

Populaarteaduslike loengute sarju kohtadel.

Kasutades Eesti Haridusliidu abi korraldavad käesoleva tegevusaastal kohalikest org-idest seeria populaarteaduslike loenguid mitmesuguste kultuurielu küsimuste üle:

1) Kohila Hariduselts Harjumaal ja 2) Assamalla seltsk. org-id ühiselt Virumaal. Esimeses kohas algas loengute seeria 3. veebr. konsulent H. Lepamäe loengutega ja teises kohas algas loengute seeria konsulent K. Laane 11. ja 12. veebr. s. a.

Alkoholiküsimus välismail.

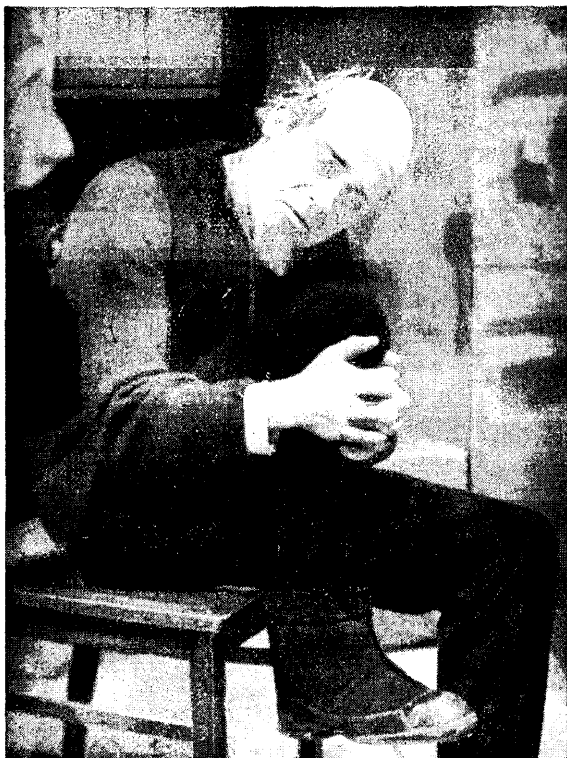
Kuigi alkoholiküsimuses ei olnud möödunud aastal kuski eriti silmapaistvaid suursündmusi, kestis siiski kõikjal vilgas tegevus selleks, et otstarbekohasemalt korraldada ühiskonnas seda ulatuslikku ala, mis on seoses alkoholi tarvitamisega nau-timisainena.

Soodsate majanduslike olude tõttu on paljudes riikides alkoholitarbimine suurenenud. Veinimaades süvendasid veinitootjad ja -kauplejad, kohati riigivõimu toetusel, juba mitme aasta eest alustatud tugevat propagandat veini tarvitamise suurendamise heaks. Lissobonis peeti rahvusva-

heline viinamarja- ja veinikongress ning samal ajal veinisõbralike arstide kongress, mis püüdsid vastupidiselt kõigile tuntud tõsiasjadele õigustada veini kui alkoholis-mivastast vahendit jne. Prantsusmaal te-hakse veini tarvitamise heaks propagandat isegi koolides ja kirikuis. Majandusliku jõu-kuse kasv, propaganda ja 40-tunnilise töö-nädala tõttu suurenenud vaba aeg suuren-dasid alkoholitartvitamist tunduvalt. Taga-järjeks oli vaimuhaiguste ja joobnud oleku suurenemine ning korratused osalise mobi-lisatsiooni ajal. Ka Inglismaal teevad õlle-vabrikandid väsimatuult propagandat. Alko-holivabrikandid boikoteerivad neid ekspres-side artelle, kes võtavad oma hooleks kars-kussisuliste plakatite ülespanemise. Siingi on alkoholitartvitamine ühes selle tagajär-gedega (korrarikumised, vaimuhaigete arvu suurenemine jm.) kasvanud.

Et alkoholiküsimust hakatakse võtma üha suureneva põhjalikkusega, seda näitab muuseas paljudes riikides vastavate uurimiskomisjonide loomine, mis peavad kas alkoholiküsimust üldiselt või mõnd selle alaküsimust (alkoholi müügi küsimus, alkoholi osa liiklemisjulgeolekus, alkoholsete jookide üksiku liigi mõju jm.) põhjalikult selgitama. Sääraseid komisjone, alatisi ja ajutisi, on loodud Soomes, Norras, Taanis, Inglismaal, Iirimaal ja Ameerika Ühendriikides, parlamendi või ka eraalgatusel.

Alkoholi müügi korralduse alal Rootsi pani kehtima müügikorralduse 1. X 1938, mille alusel vähendatakse müügi-kohtade arvu. Samuti tehti Lõuna-Aafrikas. Šotimaal leiab kohalik keeluõigus elavat kasutamist. Šveitsis on päevaküsimuseks õlle maksustamine ja alkoholivabade võõ-rastemajade soodustamine. Ameerika Ühendriikides on keeluseaduse kaotamisest saadik korraldatud ca 7000 rahvahääletust, millest ca 5000 on lõppenud alkoholivastaste võiduga. Keeluseaduse mõte hakkab jälle muutuma vastuvõetavamaks ja hirm selle

Enn Toona rätsep Kiire osas Luts-Särevi »Äripäevas«, milline dramatiseering on osutunud üheks paremaks Tootsi-lugude seerias.

»Äripäev« ilmus Eesti Haridusliidu kirjastusel.

ees on sundinud alkoholikauplejaid laiaulatuslikule alkoholi „liigtarvitamise“ vastasele propagandale, et vältida joojate olekut ja selle tagajärgede mõjul kasvada võivad keeluseaduse pooldamist. Poolehoid keeluseadusele kasvab samuti Kanadas, kus samuti kui Ühendriikideski püsib keeluseadus veel üksikutes maaosades, enamuses aga on alkoholi vabamüük mitmesuguste kitsendustega. Austraalia Viktooria osariigis oli keeluseaduse ettepanek rahvahääletusel, aga kukkus läbi. Pidevalt laieneb keeluseaduse alla kuuluv maa-ala Indias, kus üks maakohast teise järele paneb kehtima keeluseaduse. Madrasi provintsis üksi haarab see maaaladid 4.800.000 elanikuga.

Alkoholi müügi ja kättesaadavuse kitsendamise kõrval reglementeeritakse ikka enam ka alkoholi tarvitamist. Liiklemisjulgeoleku nõudeist tingitult tabab see eeskätt jõuvankrite juhte. Möödunud aastal lisaks senistele korraldustele seati Saksamaal sisse sunduslik vereproovi võtmine autoõnnetuse puhul. Bulgaarias keelati sõiduki juhtimine alkoholi

mõju all olijail, kutselistel autojuhtidel alkoholi tarvitamine teenistuses oleku ajal ja 10 tundi enne seda ning alkoholi müük autojaamade einelaudades. Soomes tõsteti karistusnorme autosõidukite juhtimise eest alkoholi mõju all olles. Jaapanis keeldi avalik alkoholi tarvitamine kõigile alla 21 aasta vanuseile.

Alkoholikute eest hoolekandmise küsimus on paljudes riikides tähtsaks probleemiks. Isegi Euroopa karskeimas riigis — Soomes — arvatakse 20.000 hoolekannet vajavat joomahaiget ja tegeldakse hoolekande tõhusamaks muutmise. Rootsis korraldati senisest põhjalikum järelevalve alkoholikute hoolekande tööle. Selleks asutati provintsikomiteed, kes kontrollivad kohalikele kogukondadele juba 1916. aastast saadik sunduslike „karskuskomiteede“ tegevust alkoholikute hoolekande alal. Arstidele tehti kohustuslikuks neile teatavaks saanud joomahaiguse juhtumitest ametivõimudele teatamine. Norras on päevakorral alkoholikute raviasutuste arvu suurendamine. Daanis täiendati abieluseadust nõn-

da, et krooniline alkoholik võib abielluda ainult kohtuministri loal. Saksamaal hoolitseb alkoholikute eest Riiklik tööhühisus joovastusmärkide vastaseks võtluseks.

Karskusselgitustöö alal on Soomes peale eriviisiliste karskuskursuste veel sisse seatud karskusõpetus Helsingi sotsiaaloopistuses, Turu ülikoolis ja Jyväskylä suviülikoolides. Daanis uus keeluseadus näeb ette karskusõpetuse koolides ja Poolas Poosenis lasti igal politseinikul koostada kirjand „Linnapolitseiniku karskus, perekonna õnn“. Üldiselt on karskusselgitustöö suuremas ulatuses jäänud endiselt karskusorg-ide hoolde. Riik toetab seda tööd rahaliste toetuste ja koolidele ning ametiasutustele kaastöö soovitamise või kohustuslikuks tegemise kaudu. Koolides karskusõpetuse korraldamist on takistatud Jugoslaavias, kuna valitsus ei soovi koolides näha väljastpoolt kooli tehtavat propagandat. Rootsis maksab riik poole karskusinstruktoriga. Soomes võttis õpilaste karskusvõistluskirjutustest osa 141.121 õpil.

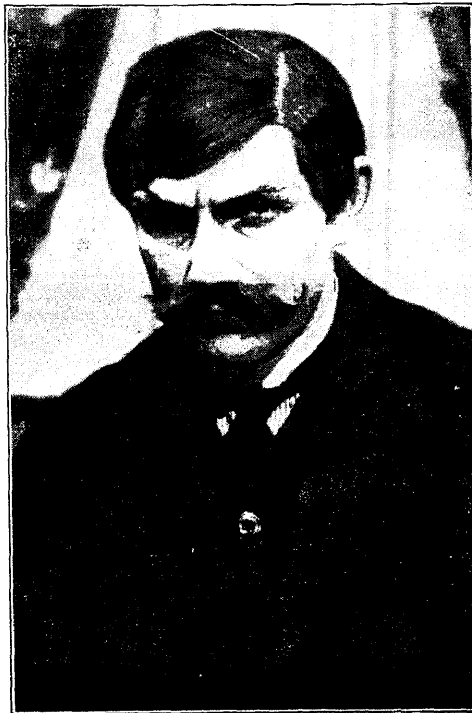
Karskusorg-ide tegevuses ei ole märgata suuremaid muudatusi. Märgatav on nende tegevuse uus elavnemine pärast keeluseaduse kaotamise aegset masendumist Ameerika Ühendriikides, Inglismaal, Daanis, Lätis jm. Jugoslaavias on pärast mitmeaastast vaheaega hakatud neile andma uuesti riiklikku toetust. Poliitilised olud raskendavad karskusorg-ide tööd Bulgaarias ja Rumeenias. Viimases on praegu kõik karskusorg-id pidanud tegevuse lõpetama. Soomes võtsid kõik karskusorg-id hiljuti vastu ühise karskuspoliitilise tegevusplatvormi. Šotimaal valitakse karskuspäevadel kohtadel „karskuskuningaid“ ja „kuningannasid“. Endiselt on karskusorgid eriti tugevad Põhjamaades, kus neid ka riik toetab suurte summadega. Näiteks Norras on 175.000 organiseeritud karsklast, neist 37 parlamendi liiget, ja riik annab aastas karskustöö toetamiseks 80.000 krooni. Šveitsis on mahlade ja piima propaganda iseäranis hoogus. 1937. a. valmistati 60 milj. liitrit alkoholvabu mahlu ja kavatsusel on erilise „puuviljajahu“ valmistamine. Saksamaal on käärimata mahlad kõikjal saadaval ja nende valmistamine suureneb kiiresti: 1923. a. — 11.000.000 l., 1932. a. — 20.000.000 l. ja 1938. a. 59.000.000 l. Leedus, Tšehhoslovakkias, Jugoslaavias, Bulgaarias, Rumeenias, Poolas, Lõuna-Aafrikas ja isegi Prantsusmaal mängitakse pidevat käärimata mahlade valmistamise ja tarvitamise suurenemist.

Seli rahvaraamatukoguseltsi „Edu“ pidupäev.

Elmises kuus pühitsetes nimetatud selts oma 15. sünnipäeva, mis kujunes suureks

pidupäevaks kogu Seli-Hagudi rahvale. Siisukas pidulik aktus, kus kõnelesid E. Oja E. Haridusliidust, seltsi esimees J. Voit ja seltsi asutaja liige õpetaja A. Starckopf ja mis oli mitmekesisstatud hästi ettevalmistatud lauludega, oli kokku meelitanud kogu ümbruskonna energilisema pere, nii et Hagudi uue ilusa koolimaja ruumid olid rahvast tulvil. Pärast aktust oli korraldatud kohvilaud kutsutud külalisile ja seltside juhtivaile tegelasile, mis oma healt korralduselt jättis osavõtjaisse kauakestva mulje. Ka humoristlikud lauakõned kujunesid jõulisteks raamatupropaganda kõnedeks.

Tutvudes seltsi tegevusega protokollide ja seltsi juhtivate tegelaste seletuste järgi võib tähele panna seda, et selts on kõige energilisemalt töötanud oma ea esimesel poolel, kuna vahepeal on märgata õige tugevat langust seltsi kui ka juhatuse tegevuses. Asi on läinud nii kaugele, et on koguni üles tõstetud seltsi likvideerimis küsimus. Möödunud aasta kevadel valitud juhatust, kuhu kuuluvad J. Voit energilise esimehena, R. Saarse, E. Riismaa, R. Hansen ja J. Esop, on suutnud selle lü-

Teet Koppel Valgi osas »Põlevas maas«

hikese aja jooksul kõik „vanad haavad“ siluda ja seltsi tegevuses on märgata ilmset tõusu. Juhatus täidab ühtlasi ka raamatukogu toimikonna kohustusi. Raamatukogus on 635 köidet, on liigitus ja korrastus läbi viidud eeskujulikult ja ajakohaselt.

Meeldiv oli see, et raamatukogus olid ainult köidetud raamatud ja et kogus oli teostatud põhjalik „puhastus“ seega, et sealt oli kõrvaldatud ja paigutatud arhiivi kõik ülearune. Tänavu on ostetud raamatukogule uus moodne raamatukapp. Raamatukogu juhatajaks on seltsi esimees J. Voit, kes ametilt on jaamaülem.

Selts on enda ümber suutnud koguda arvuka liikmespere ja on ka selle vastavalt rakendanud tegevusse. Nii on seltsil ka oma näitetrupp, mis on endale sihiks võtnud lavastada ainult väärtuslikke näidendeid ja näidendiga esineda ainult siis, kui lavastus on täiesti küps. Ja ka seda on ümbruskonnas hakatud hindama. Käesoleval talvel on seltsi tegevuskavas ka mitu raamatukogunduse koosolekut, kus leiaksid käsitlemist raamatu kasutamise seoses olevad küsimused. Juhatuse liikmed on kindlad, et sellased koosolekud aitavad tunduvalt kaasa raamatukogu tegevuse elustamiseks ja raamatukogu kasutajate arvu tõstmiseks.

Olgu see heaks eeskujuks teistelegi otsida võimalusi raamatukogude tegevuse elustamiseks.

Aktuaalseid käsitlusaineid õpingides.

E. Haridusliit hiljuti juhtis ringkirjaliselt õpingide tähelepanu mitmesugustele aktuaalsetele sündmustele, mis võiksid leida käsitamist õpinges, tuues ühtlasi õpingitöösse huvitavust ja elulisust. Nii näiteks juhitakse tähelepanu mitmesugustele silmapaistvatele tähtpäevadele, mis võimaldavad õpingides korraldada vastavaid eri töökoosolekuid vastavate ettekannete ja arutlustega, nagu seda oli E. V. aastapäev ja Vabariigi Presidendi 65-s sünnipäev j. t. sündmused.

Kuna k. a. 22. juulil on Eesti suurima rahvalaule koguja Jakob Hurda 100-s sünnipäev, on põhjust seetõttu eriti õpingides, referaatõhtutel jne. pühendada tähelepanu ka rahva omaloomingu käsitamiseks ja vastavate ettekannete esitamiseks, mis ka tavalise õpingitöö kaasas annab hea võimaluse tööd elustada ja mitmekesistada.

Samuti on soovitatav võimalikult käsitada õpinges ka rahvarõiva traditsiooni elustamise küsimusi, seda sidudes võimalikult ka praktiliste harrastustega. Küsimus on käesoleval ajal aktuaalne, kuna eeloleval suvel Tallinnas toimuvaile Eesti Mängudele tahetakse tuua välja senisest suuremal hulgal rahva rõivastes esinejaid.

Ka võimalduks õpingides pärast sülise osa lõppu edukalt ära kasutada nn. meelelahutuslikku osa, et õppida rahvatantses ja -mänge ning samuti uusi ühislauale. Et vastavaid allikmaterjale teha vaharidustegelastele ja õpingidele kättesaadavaks, on võimaldatud neil veel saada kuni 15. märtsini s. a. soodustatult: 1) „Eesti Rahvarõivad“ — Kr. 5.— eest ja 2) „Valimik Eesti rahvatantses“ — Kr. 1.— eest. Vabal müügil on mõlemad teosed märksa kallimad.

Edasi juhitakse organisatsioonide ja õpingide tähelepanu tänapäeva aktuaalsemale küsimusele — kodanlike omakaitse sõja puhul. Ja seda põhimõttel, mida väljendab vana rahvatarkus: „Sööda koera siis, kui hunt pole veel karjas!“ Seepärast soovitatakse ka õpingides korraldada vastavaid õpinguid ja võimalikult ka praktilisi harjutusi kodanliku õhu- ja gaasikaitse küsimustes, misjuures soovitatakse toimida kontaktis vastavate eri org-ide ja asjatundjatega. Kuna lähemal ajal ilmub K. O. Liidult eri väljaanne neis küsimustes, tehakse see õpingidele soodustatult kättesaadavaks ühes vastavate juhiste töökorralduses.

Uus õpingikava majandusteaduse alalt.

Neil päevil ilmus E. Haridusliidu kirjas-tusel uus õpingikava: dr. A. Rannes, „Rahvamajandusõpetus“, juhiseid 17-ks töökoosolekuks, 48 lhk., hind 25 snt. Kava kohaselt on õpingides võimalik tutvuda rahvamajanduse põhialustega ja küsimustega majanduelus, mis peaksid huvitama igat kodanikku. Eriti võiks aine huvitada linnades ja tööstuskeskuses töötavaid õpinge. Vastavalt töökavale täiendatakse E. Haridusliidu õpingide laenuraamatukogu uue kirjandusega, mis on kasutamiseks võimaldatud kõigile registreeritud õpingidele.

Töökavad õpingidele kättesaadavamaks.

Võttes arvesse õpingide enamasti piiratud majanduslikke võimalusi ja asjaolu, et õpingitöös oleks vajaline, et vastavad juhis-töökavad oleksid võimalikult igal õpingilasel, vähemalt referaatideks ettevalmistajail, on E. Haridusliidus otsustatud alan-dada suuremate töökavade-juhiste hinda. Nii kavu, mis seni maksid 50 senti, võimaldub saada nüüd 25 sendi eest, nimelt: K. Laane, „Eesti Kirjandus“, A. Saul, „Päri-vus“, R. Paris — K. Laane, „Kodukorraldamine“ ja dr. A. Rannes, „Rahvamajandusõpetus“. K. Mihkla „Eduard Vilde elu ja looming“, mis ilmus äsja suurkirjaniku 5-da surmapäe-

va puhul, on võimalik saada 10 sendi eest. Ka kõigi teiste kavade hind on 10 senti. Loodetavasti õpingid ja vabaharidustege- lased ei jäta kasutamata seda võimalust.

Raadiosaateid õpingide alalt.

Riigi Ringhäälingu lahel vastutulekul toimuvad õpingide alalt järgmised saated, mille jälgimine vabaharidustegelaste poolt kohtadel on soovitav.

1. Teisipäeval, 28. veebruaril — kell 20.00—20.20, loeng — K. Laane, „Õpingide üritus rahvakasvatuse tegurina.“

2. Teisip. 7. märtsil — kell 19.35—20.35, kuuldemänguna näitlik õpingi töökoosolek, keskendustemal: „Meie kodukoha kultuuriareng.“

Veel preemiaid õpingidele.

Lisaks eelmise „Arengu“ nr-is avaldatud preemiaile on õpingidele määratud preemiaid veel järgmised asutused:

1. Tartu Linnavalitsus — 1 eks. „Kalevipoeg“ köites — ühele Tartu õpingile;

2. Tallinna Linnavalitsus — Kr. 50.— Tallinnas töötavale edukaimale õpingile;

3. Võru Maavalitsus — Kr. 20.— Võrumaa edukaimale õpingile.

Vabahariduskursus Harjumaa Rahvaülikoolis.

16.—21. jaan. s. a. korraldas Harjumaa Rahvaülikool Ravilas Eesti Haridusliidu kaasabil rahvaülikooli õpilastele vabahariduskursuse. Kursusel käsitati teoreetiliselt ja praktiliselt kõiki tähtsamaid vabaharidustöö üldisi ja meetodilisi küsimusi, nagu Eesti ajalugu, ülevaade mitmes vabaharidustöö erivormidest, ülevaade mitmesugustest eri organisatsioonidest ja nende vahelise tegevuse koordineerimisest, seltside asjaajamine, õpingide töö meetodika, rahvamajade ja maateatri küsimusi, ajakirjanduse kasutamine vabaharidustöös jne. Lektoritena esinesid hariduskonsulendid H. Lepämäe, Karl Laane ja Elmo Oja. Kursusel korraldati õpilaste rakendusel ka näitlik õpingi töökoosolek, kus käsitati kirjanik Ed. Vilde noorusaega ja tema ajaviite- ja naljajutte, ja õpilased toimetasid oma seinalehte. Kursuse ajal korraldati samas ka kaks avalikku loenguõhtut, millest üks oli pühendatud hõimumaa Soome käsitamiseks, esinesid konsulendid K. Laane ja E. Oja. Osavõtt oli rohke ja elav.

Vabaharidusloenguid Pärnu- ja Viljandimaal.

Eesti Haridusliidu korraldusel oli terve sari vabahariduslikke loenguid Pärnumaal

ja Viljandimaal, kus loenguringreisel viibis vabaharidustöö konsulent Paul Vahi. Loengutega alustas konsulent P. Vahi Uulu Surjuult, millele järgnes Pati Ristiküla, Kil-Nõmme, Voltveti, Mõisaküla, Tahkuranna, Võiste, Häädemeeste, Laiksaare, Massiaru, Laiksaare Mõisaküla, Talli, Jäärja, Veeliku, Jäärja, Laatra, Abja, Penuja, Polli Saaretsi ja Karksi Nuia. Loengute teemad olid: 1. „Meie vabaharidustöö ülesandeid“ ja 2. „Rännul eesti kirjanduse tänapäevani“, kusjuures viimast saatsid ka valguspildid.

Nimetatud loengute vastu tunti kõikjal elavat huvi, kusjuures suurimal arvul oli kuulajaid (üle 200) Laiksaare Massiarul. Kuulajate read olid aga üsna hõredad Kil-Nõmmel, Mõisakülas ja Abjas. Mujal oli osavõtt väga rohke.

Loengu õhtute tegelikeks korraldajaks olid kohapealsed vabahariduslikud organisatsioonid, kes selle ülesandega olid kõikjal hästi hakkama saanud.

Rahvaülikooli-laadilisi loenguid Voltvetis

korraldab kohalik haridusselts Allikukivi rahvamajas. Loengud toimuvad järjekindlalt igal pühapäeval. Kokku on kavatsatud üle 30 loengu, kus käsitletakse üldhariduslikke küsimusi, tervishoidu-toitlust, aiandust, kodukorrastust-kaunistust, linnukasvatust ja kodanlikku õhukaitsset.

Rahvamajja on soetamisel lugemislaud ajakirjadega loengute ja ajaveetemänguvahendid.

Et Voltveti Haridusselts varemategi aegadel on arendanud koha peal õpingulist tegevust loengute kaudu, siis püütakse seda nüüd jätkata laiemal alusel. On kavatsusel Saarde kihelk. organisatsioonidevaheline nõupidamine, samuti kavatakse küsimust arutada vallaomav. ja põllumeeste konvendide esindajate vahel. Ei ole võimatu, et üritusest kasvab välja üks Lõuna-Eesti rahvaülikoole, mille vajadust on juba ammuigi ja mitmeti mainitud.

Loengutesarja 12. skp. avas sel tegevusaastal E. Haridusliidu poolt konsulent H. Lepämäe, märkides rahvaülikooli osatähtsust vabaharidustöös; samas esines hr. dir. J. Sulengo loenguga „Vargamäe lapsed“.

Loenguid vabaharidustööst tulevasile õpetajaile.

28. jaan. — 21 veebruarini s. a. pidas konsulent Karl Laane rida loenguid vabaharidustöö meetodilistest küsimustest Tallinna pedagoogiumi kahe lõpukursuse klassi õpilastele.

Märgukiri Vabar. Valitsusele alkoholi- küsümuse kohta.

Neil päevil esitati 20 üleriikl. organisat-
siooni ja asutise poolt Vabar. Valitsusele
märgukiri palvega ette võtta parandusi al-
koholimüügi senises korralduses, kuna tegelik
elu on selles ilmsiks toonud mitmesuguseid
puudusi. Märgukirjas tehakse kõige pealt
kokkuvõtte neist muudatustest, mis viimastel
aastatel alkoholiseadlusandluses on tehtud.
Osa neist muudatusist on annud negatiivseid,
osa aga ka positiivseid tagajärgi. Edasi märgitakse
alkoholi müügiuasutiste arvu suurt tõusu (238,5%
viimase 4 a. jooksul), mis on soodustavalt mõ-
junud alkoholi tarvitamisega seotud pahede tekki-
misele. Müügikohtade arvu suurendamisel
väärib märkimist tendents suurendada eriti
nõrgemate jookide (õlle) tarvitamist, sest
eriti suurt tõusu näitab õllekaupluste arv.
Kahjuks aga ei ole samal ajal püütud piirata
piiritusjookide müüki, vaid ka nende müügi-
asutiste arv näitab tunduvat tõusu (1933. a.
lõpul 244, 1. aug. 1938. 439).

Alkoholi tarvitamine on alates majan-
duskriisiaegsest madalpunktist 1932. a. nä-
danud pidevat tõusu (1932. a. 2,02 l puhast
alkoholi hinge kohta, 1937. a. 3,31 l), olles
suurem meie lähemate naabrite alkoholitar-
vitamisest (Soomes 1937. a. 1,38 l, Läti
1936. a. 1,97 l hinge kohta). Tarvitamise
suurenemist on kahtlemata mõjustanud ka
majanduslik tõus, kuid ilmne on ka müügi-
asutiste arvu kasvu kaasmõju. Vastavalt
joomise suurenemisele märgib statistika ka
teatavate pahede kasvu (näit. joobnud oleku
ja avalikus kohas keelatud kangete jookide
joomise juhtude, samuti kehavigastamise
juhtude arvu tõus). Rahurikkumiste sagedus
on küll vähenenud tänu administratiivkaris-
tustega ulakusevastasele võitlusele, kuid ka
politseitöölaste arvates alkoholi kerge
kättesaadavus raskendab väga korralval-
vurite tegevust.

Üldist olukorra halvenemist tõendavad
ka E. Karskusliidu poolt korraldatud suure
ankeedi tulemused (avaldatud raamatus
„Mida arvab maa alkoholiküsümusest?“
48 lk., h. 20 senti). Peamiselt selles aval-
dunud seisukohtade põhjal on valminud ka
ettepanekud Vabariigi Valitsusele olukorra
parandamiseks. Kokkuvõttes need oleksid
järgmised:

1. Müügikohtade arvu vähen-
damine eeskätt sel teel, et alkoholimüük
toidu- ja tarbeainetekauplustes lõpetataks,
kusjuures iseseisvaid viinakauplusi enam
juurde avada ei tuleks.

2. Müügikohtade eemaldamine
mest al kirikutest, kooli-, rahva- ja valla-
majadest ja meiereidest, samuti kõigi alko-

holi või vähemalt piiritusjookide müügi
keeld raudteejaamade einelaudades.

3. Pühapäeva ja öörahu maks-
mapanek alkoholimüügi alal (öölokaalide
keeld).

4. Alkoholimüügi keeld selts-
kondl. org-ide poolt korraldatavate pidude
einelaudades.

5. Kohaliku keeluõiguse
maksmapanek, eeskätt just valdades,
et võimaldada ümbruskonnale kaasarääki-
mise õigust alkoholimüügikohtade sulgemi-
seks.

6. Salamüügi järelvalve ja
alkoholi müügiseaduste üleastujate karis-
tuste kõvedamine.

Märgukirjas tähendatakse, et need abi-
nõud, mis on mõeldud meie alkoholihäda
pehendamise esimeste ja kiiremaloomu-
liste sammudena, ei haara kõiki küsimusi,
mis meie alkoholipoliitikas kaalumist vajak-
sid. Näiteks tundub väga olulisena kaalumi-
sele võtta, kas mitte muuta alkoholi annu-
müügi (kohaltarvitamise) süsteemi (müük
ainult koos toiduga jne.). See kõik tõstab
küsimuse, kas ei peaks kogu meie alkoholi-
müügi süsteem pärast esialgsete paran-
duste tegemist põhjalikule kaalumisele ja
kui tarvis, ümberkorraldamisele võtma.
Kuigi on selge, et alkoholi- ja karskusküsi-
must ei saa kaugeltki lahendada ainult sea-
dusandlike aktidega, ei saa ka kuidagi ala-
hinnata alkoholipoliitika osatähtsust küsi-
muse lahendamisel. Seda tõendavad näiteks
ka meie alkoholi hinnapoliitika soodsad tu-
lemused ja põhjariikide kauaaegsed koge-
mused.

Märgukirjale on alla kirjutanud Eesti
Karskusliit, Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku
Sinod, Eesti Baptisti Usuihingute Liit, Eesti
Evangeeliumi Luteri Usu Kiriku Konsistoor-
ium, Eesti Haigekassade Liit, Eesti Hari-
dusliit, Eesti Maanaiste Keskselts, Eesti
Naisliit, Eesti Noorte Meeste Kristlikkude
Ühingute Liit, Eesti Piiskoplik Metodisti
Kirik, Eesti Õpetajate Liidu Karskuskas-
vatusoimkond, Eestimaa Töölisühingute
Keskliit, Kodumajanduskoda, Kristlik
Noorte Naiste Ühingute Liit, Maatöölise
ja Väikemaapidajate Koda, Naiskodukaitse,
Naiste Karskusliit, Sihtasutus „Eesti Laste-
kaitse“, Tööliskoda, Õpetajate Koda.

Loenguid vabaharidustööst tulevasile õpetajaile.

28. jaan. — 21. veebr. s. a. pidas E.
Haridusliidu konsulent Karl Laane kuus
loengut Tallinna Pedagoogiumi kahe lõpp-
kursuse õpilasile, andes ülevaate vabahari-
dustöö arengust Eestis, selle tänapäeva
ülesandeist ja avaldusvormidest ning kooli
ja õpetajate osast selles.

KES VARUSTAB VÄIKELAVASID UUDISNÄIDENDITEGA?

Eesti Haridusliidu kirjastusel
ilmus 1938. aasta jooksul

25

näidendit

- Hingearst. — E. Laidsaar. Naljamäng 1 v.
Justiina. — H. Vuolijoki. Näidend 6 p.
Juuraku Hulda. — H. Vuolijoki. Komöödia 7 p.
Jõuluvaimumud. — J. Kallak. Lastenäidend 1 v.
Kapral Pensioni ametiasjad. — E. Laidsaar. Komöödia 3 v.
Kapral Pension korrapidajaks. — E. Laidsaar. Naljamäng 1 p.
Kapral Pension kosilaseks. — E. Laidsaar. Naljam. 1 p.
Kapral Pension puhkusel. — E. Laidsaar. Komöödia 3 v.
Kapral Pension revidendiks. — E. Laidsaar. Nali 1 v.
Kapral Pension selgeltnägijana. — E. Laidsaar. Näidend 2 p.
Kapral Pension sõjaväehaiglas. — E. Laidsaar. Näidend 1 v.
Kass karistajaks. — E. Laidsaar. Näidend lastele 1 v.
Kevade. — O. Luts — A. Särev. 6-pildiline dramatis.
Kingsepp Pigitraadi kasupoeg. — E. Laidsaar. Lastetükk 3 vaat. 5 p.
Kunst ja kivilööv. — E. Laidsaar. Naljamäng 1 p.
Linnuse saladus. — P. Rummo. Noorsoonäidend 3 v.
Luigemäe. — L. Raudsaar. Näidend 3 v.
Malle suurpartii. — E. Maiste. Komöödia 3 v.
Metsalise rada. — A. Jakobson. — A. Särev. 6-pildiline dramatiseering.
Soovisõrmus. — J. Kallak. Lastenäidend 5 p.
Suvi. — O. Luts — A. Särev. 3-vaat. dramatiseering.
Taeva palge all. — A. Mälk — A. Särev. 3-vaatuseline dramatiseering.
Tootsi pulm. — O. Luts — A. Särev. 3-vaatuseline dramatiseering.
Võidumäe. — V. Sarapik. 3-pildiline näid. vabadusp.
Äripäev. — O. Luts — A. Särev. 4-v. dramatiseering.

1939. aastal

EESTI HARIDUSLIIDU
TEATRITARVETE LAO

kirjastusel ilmunud

näidendid:

Inimesed teelahkmel —

K. Korvet. Näidend 3 v.

Lõukoerte koopas —

E. Vaigur. Näidend 3 v.

Niskamäe leib —

N. Vuolijoki. Näidend 3 v.

Saadana teed —

L. Talimaa. Naljämäng 3 v.

Tuli tuleb —

A. Rahula. Noorsoonäidend 7 pildis.

Võrgutaja mootorrattal —

E. Maiste. Näidend 3 v.